

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1640>**М. Андриц,**аспірантка кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПРИНЦИП СВОБОДИ В РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Свобода як масштаб, критерій поведінки людини набула свого нормативного закріплення ще в Дигестах Юстиніана й пов'язувалася вона з природною здатністю кожного робити те, що йому потрібно, якщо це не заборонено силою чи правом [1, с. 311]. Упродовж своєї еволюції свобода стала чи не головною ідеєю права, його сутнісною характеристикою, основоположним принципом. Тому не дивно, що з-поміж критеріїв оцінювання правового закону Конституційний Суд України (далі – КСУ), наголосив саме на ідеї свободи: «Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності» [2]. У зв'язку з цим виникла необхідність дослідити бачення КСУ цієї ідеї-принципу.

Означена проблематика відображена в працях таких учених, як В. Бринцев, О. Грищук, О. Петришин, С. Погребняк, Н. Раданович, О. Члевик, які досліджували різні аспекти реалізації принципу свободи, зокрема, у конституційному судочинстві України. Проте низка питань філософсько-правової характеристики цього принципу залишаються відкритими.

Відповідно, метою статті є аналіз рішень КСУ під кутом зору виявлення різноманітних аспектів філософсько-правового розуміння принципу свободи.

«Право – це дійсність, зміст якої полягає в тому, щоб слугувати правовій цінності» [3, с. 41]. Оскільки з-поміж

ключових правових цінностей – свобода [4, с. 21], то цілком закономірним є аксіологічне розуміння КСУ *принципу свободи*, що впливає з природи свободи «як фундаментальної цінності дієвої конституційної демократії» [5]. Формулюючи юридичні позиції стосовно обмеження прав людини, КСУ зазначає, що «під правомірним обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина слід розуміти передбачену Конституцією України можливість втручання держави за допомогою юридичних засобів у зміст та обсяг конституційних прав і свобод людини і громадянина, яке відповідає вимогам верховенства права, потрібності, доцільності та пропорційності у демократичному суспільстві; метою такого обмеження є охорона основоположних цінностей у суспільстві, до яких належать, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок» [6].

Наступним аспектом розуміння принципу свободи є антропологічний аспект. Він пов'язаний із функціональним потенціалом свободи забезпечувати повноцінну життєдіяльність людини. Такий підхід зафіксовано у Рішенні КСУ від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, у якому відзначено, що наявність свободи визнається «однією з передумов розвитку та соціалізації особи» [5]. А це, у свою чергу, співвідноситься з положеннями Загальної декларації прав людини 1948 року (ст. 1) [7], Міжнародних пактів про права людини 1966 року (відповідні

преамбули), які проголошують «ідеал вільної людської особистості» [8].

Ще одним із аспектів конституційно-юрисдикційного розуміння принципу свободи є гносеологічний. Він обумовлюється методологічним потенціалом «свободи», а саме її здатністю опосередковувати, визначати права людини та громадянина. Так, наприклад, аналіз рішень КСУ засвідчує, таке:

– право на приватне та сімейне життя визнається «засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб» [9];

– право на інформацію узалежнюється згодою особи на «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про неї державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами» [9], «імпліцитно передбачає конституційне право особи на доступ до інформації, якою володіє орган публічної влади» [10];

– «право на працю охоплює можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується; при цьому свобода праці передбачає можливість особи займатися чи не займатися працею, а якщо займатися, то вільно її обирати» [11];

– «свобода розпорядження власністю шляхом вчинення заповіту передбачає широкий обсяг правомочностей заповідача, згідно з якими він своїм волевиявленням може вплинути на зміст спадкових правовідносин» [12].

Методологічна функція свободи проявляється не лише щодо опосередкування прав людини, а й також щодо опосередкування «інтересів», які перебувають у системному зв'язку з позитивованими правами людини. Це слугує виявленню співвідношення інтересів особи, суспільства, держави, а відтак зумовлює необхідність дослідження КСУ понять «публічний інтерес», «охо-

нюваний законом інтерес», «цензура» тощо й дає змогу окреслювати межі прав людини. Так, у Рішенні від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004 КСУ зазначив, що поняття «охоронюваний законом інтерес» відбиває «легітимне прагнення свого носія до того, що не заборонено законом, тобто тільки його бажання, мрію, потяг, а отже, фактичну (соціальну) можливість», означає «правовий феномен, який має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб» [13].

Цікавими в заданому контексті є міркування суддів КСУ, наведені в порядку висловлення окремої думки: «Завдання конституційного контролю в кожному випадку – зважувати, чи не порушені межі свободи, крім формальних критеріїв конституційності, на основі реальності та розуму, ... в іншому випадку можлива ситуація, коли право перетвориться в свою протилежність, і замість того, щоб структурувати систему суспільних відносин, приводити її у порядок, починається хаос» [14].

Також Рішенням КСУ в процесі розгляду питання про забезпечення права на інформацію визначено поняття цензури, під якою розуміється «контроль з боку інститутів публічної влади за змістом та розповсюдженням інформації з метою захисту інформаційного простору, тобто прями або опосередковані дії держави, спрямовані на обмеження чи навіть заборону поширення інформації, яку вона вважає шкідливою чи не потрібною для суспільства» [10]. Таке визначення вказує на взаємодію індивідуальної свободи й суспільного інтересу.

Зв'язок свободи та прав людини може проявлятися й у зворотному порядку, тоді права людини стають формами зовнішнього закріплення та існування свободи. Недаремно безпосереднім вираженням свободи в її багатоманітних життєвих виявах визнають права людини [15, с. 475]. Це обумовлює онтологічне розуміння принципу свободи. По-перше,

така об'єктивація відбувається внаслідок фіксації КСУ права на свободу як самостійного права: «Право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України» [5].

Таке визначення:

– базується на загальнодозвільному підході, згідно з яким «дозволено те, що не заборонено законом» [16, с. 19–20];

– пов'язує право на свободу з конституційно закріпленими правом на вільний розвиток особистості (ст. 23 Конституції України), свободою пересування, вільним вибором місця проживання (ст. 33 Конституції України);

– утверджує його характер як негативного права, що гарантується заборонною неправомірною втручання (обмеження);

– декларує сутність права людини на свободу як самостійного права, що полягає в забезпеченні життєдіяльності людини, вільної від зовнішнього втручання (за винятком обмежень, що встановлюються Конституцією та законами України).

По-друге, онтологічне розуміння принципу свободи проявляється також у процесі забезпечення КСУ так званих негативних прав – свобод особи, як-от: «свобода й особиста недоторканність», «свобода об'єднань», у тому числі й «свобода профспілок», «свобода мирних зібрань», «свободи світогляду», «свободи пересування», «свобода вільного вибору місця проживання». Указані свободи теж є формою втілення, «буття» досліджуваного принципу,

а відтак їх перебування в полі зору конституційного контролю засвідчує реалізацію КСУ ідеї свободи. Зупинимось на цьому детальніше.

Свобода й особиста недоторканність визнається КСУ «одним із визначальних та фундаментальних конституційних прав людини» [17]. Як відзначено в Рішенні № 4рп/2019, «КСУ виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина», «при цьому окремі конституційні цінності, зокрема недоторканність людини як гарантія від посягань з боку інших осіб на права і свободи, насамперед основоположне право на свободу, потребують посиленних гарантій їх захисту» [18].

Означене право не є абсолютним, тобто може обмежуватися. Такого висновку дійшов КСУ, опираючись на положення ст. 29 Конституції, сформульовані ним юридичні позиції, а також беручи до уваги положення міжнародних правових актів щодо захисту права людини на свободу й особисту недоторканність [17; 19; 20].

Вимогами до обмеження права на свободу й особисту недоторканність КСУ назвав:

а) підстави та порядок, які чітко визначені в законі [17];

б) урахування актів міжнародного права, позицій Європейського суду з прав людини, умотивоване рішення суду, прийняте в порядку справедливої судової процедур [18];

в) дотримання конституційних гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина [19; 20]. З-поміж конституційних гарантій найважливішим КСУ визнав судовий контроль: «верховенство права, будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу» [2], «право на свободу та особисту недоторканність, як і будь-яке інше право, потребує захисту від свавільного обмеження, для чого вимагається періодичний судовий контроль за обмеженням чи поз-

бавленням свободи та особистої недоторканності, що має здійснюватися у визначені законом часові інтервали» [19], «обґрунтованість застосування запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням права особи на свободу та особисту недоторканність, зокрема домашнього арешту та тримання під вартою, має піддаватися судовому контролю через певні проміжки часу, періодично об'єктивним та неупередженим судом на предмет перевірки наявності чи відсутності ризиків, за яких вказані запобіжні заходи застосовуються, у тому числі при закінченні досудового розслідування, коли деякі ризики вже можуть зникнути» [19];

г) дотримання принципів справедливості, рівності й домірності (пропорційності) [18];

д) забезпечення справедливого балансу інтересів особи та суспільства [18].

Конкретизація вимоги справедливості як критерію правомірності обмеження досліджуваного права простежується в Рішенні КСУ від 25 червня 2019 року № 7р/2019: «... з частини другої статті 29 Конституції України випливає, що підставою для правомірного обмеження права на свободу через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є, зокрема, рішення, яке не просто формально ухвалює суд, а воно має бути обґрунтованим, справедливим», «формальне судове рішення нівелює мету та суть правосуддя, яке визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» [20].

КСУ також указує й на можливі засоби обмеження права на свободу й особисту недоторканність – відповідні заходи державного примусу: «... стаття 29 Конституції України «передбачає затримання, арешт і тримання під вартою як примусові заходи, що обмежують право на свободу та особисту недоторканність особи, що можуть застосовуватись на підставах

і в порядку, встановлених законом», «затримання треба розуміти і як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний, і як адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда» [21], «одним із засобів обмеження права на свободу та особисту недоторканність людини є адміністративне затримання, яке є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, ... отже, є підстави для висновку, що внаслідок адміністративного затримання відбувається короткострокове позбавлення людини свободи, право на яку передбачено у статті 29 Конституції України» [17]. При цьому КСУ вважає, що «слід визначити такі обов'язкові вимоги до правомірного арешту або тримання під вартою: по-перше, арешт чи тримання під вартою має здійснюватися виключно на підставі належним чином вмотивованого рішення суду; по-друге, підстави та порядок застосування цих запобіжних заходів мають бути визначені в законі та повинні відповідати конституційним гарантіям справедливої судової процедури та принципу верховенства права, ... дотримання зазначених вимог є обов'язковим» [19].

Окрім того, КСУ вважає, що такі запобіжні заходи, як домашній арешт і тримання під вартою, які обмежують право людини на свободу й особисту недоторканність, «можуть бути застосовані судом на новій процесуальній стадії – стадії судового провадження, зокрема під час підготовчого судового засідання, лише за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставі та в порядку, встановленими законом» [19].

Але особливо знаковим для розуміння сутності права на свободу й особисту недоторканність стало декларування КСУ мети його конституційного закріплення: «Метою статті 29 Конституції України є недопущення свавільного обмеження (позбавлення) свободи чи особистої недоторканності особи» [19]. Саме така ідеологія втілена

в Рішенні КСУ від 29 червня 2010 року № 17рп-2010, яким фактично встановлювалася заборона затримання осіб, яких запідозрено в зайнятті бродяжництвом [22], а також у Рішенні КСУ від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, яким визнано, що «госпіталізація за своєю природою та наслідками є непропорційним обмеженням конституційного права недієздатної особи на свободу та особисту недоторканність, тому вона має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, з урахуванням зазначених міжнародно-правових стандартів, правових позицій КСУ та виключно за рішенням суду відповідно до вимог статті 55 Основного Закону України» [5].

Свобода об'єднань, у тому числі й профспілок. У Рішенні від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001 КСУ відзначив, що «право на свободу об'єднання є одним з основних політичних прав громадян, принцип багатоманітності суспільного життя є відправним у визначенні засад реалізації цього конституційного права і встановлення інститутів громадянського суспільства, складовою якого є різноманітні об'єднання громадян, що представляють певні ідеологічні та інші погляди, інтереси різних соціальних груп та індивідів», а «свобода об'єднання означає, зокрема, правову і фактичну можливість добровільно, без примусу чи попереднього дозволу утворювати об'єднання громадян або вступати до них» і «ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян» [23].

Щодо свободи профспілок КСУ наголосив, що «Конституція України не містить обмежень щодо утворення професійних спілок громадянами, які працюють на одному підприємстві, в установі, організації» [24].

Окремо в Рішенні від 18 жовтня 2000 року № 11-рп/2000 КСУ відзначив, що «право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації відповідно до статті 36 Конститу-

ції України, включаючи і конституційне право на утворення професійної спілки, не може бути обмежене ні законодавством, ні на практиці такими вимогами щодо реалізації названого права, які виключають можливість утворення професійної спілки як такої, якщо цих умов (вимог) об'єктивно не можна виконати, тобто фактично є частковою заборону реалізації права громадян на об'єднання у відповідну професійну спілку». Як констатував КСУ в цьому самому Рішенні, обмеження права громадян на свободу об'єднання є й те, що це право не можна здійснити, добровільно об'єднавшись в іншу профспілку такого ж статусу за ознакою того самого (одного) фаху чи професії в конкретній області, містах Києві та Севастополі, якщо вже існує відповідна професійна спілка, котра об'єднала більшість членів профспілки, які працюють за даною професією чи фахом в області, містах Києві та Севастополі» [25].

Свобода мирних зібрань і свобода світогляду. Ухвалюючи Рішення в справі щодо завчасного сповіщення про мирні збори, КСУ відзначив, що право громадян збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи та демонстрації закріплено в статті 39 Конституції України:

– є їхнім невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України, однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду й віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання й поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо;

– реалізується в явочному порядку «за умови обов'язкового завчасного сповіщення про це органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування» [26].

Згодом такий порядок поширено й на проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній і процесій, що сприяло розширенню

обсягу свободи в межах права на свободу світогляду [27].

Свобода пересування. Вирішуючи питання конституційності положень ч. 2 ст. 135 Житлового кодексу Української РСР, КСУ встановив, що «вимога щодо постійного проживання у даному населеному пункті як передумова реалізації особою свого конституційного права на житло, зокрема у спосіб вступу у члени житлово-будівельного кооперативу для його будівництва, не узгоджується з частиною першою статті 33 Конституції України, згідно з якою кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання» [28].

З наведеного випливає, що в процесі конституційного судочинства сучасної України виявляються різні аспекти розуміння КСУ принципу свободи, серед яких:

– аксіологічний (впливає з природи свободи як фундаментальної цінності дієвої конституційної демократії);

– антропологічний (пов'язаний із функціональним потенціалом свободи для розвитку особи та її соціалізації);

– гносеологічний (обумовлюється методологічним потенціалом «свободи», а саме її здатністю: а) опосередковувати права людини та громадянина (наприклад, право на приватність, право на інформацію, право на працю, право на власність), б) визначати співвідношення інтересів особи, суспільства, держави, а відтак і поняття «публічний інтерес», «охоронюваний законом інтерес», «цензура», що дає змогу окреслювати межі прав людини;

– онтологічний (формується внаслідок зовнішнього закріплення принципу свободи у формі самостійного права на свободу, а також проявляється в процесі забезпечення так званих негативних прав – свобод особи, як-от: «свобода й особиста недоторканність», «свобода об'єднань», у тому числі й «свобода профспілок», «свобода мирних зібрань», «свобода пересування», «свобода вільного вибору місця прожи-

вання», «свобода світогляду», які є формою втілення, «буття» досліджуваного принципу, а відтак їх перебування в полі зору конституційного контролю засвідчує реалізацію КСУ ідеї свободи).

У статті проаналізовано втілення принципу свободи в процесі конституційного судочинства сучасної України. Виявлено різні аспекти розуміння Конституційним Судом України цього принципу, серед яких – аксіологічний, антропологічний, гносеологічний, онтологічний.

Установлено, що аксіологічне розуміння принципу свободи впливає з природи свободи як фундаментальної цінності дієвої конституційної демократії. Виявлено, що антропологічне розуміння принципу свободи пов'язане з функціональним потенціалом свободи для розвитку особи та її соціалізації.

З'ясовано, що гносеологічне розуміння принципу свободи обумовлюється методологічним потенціалом «свободи», а саме її здатністю: а) опосередковувати права людини та громадянина (наприклад, право на приватність, право на інформацію, право на працю, право на власність), б) визначати співвідношення інтересів особи, суспільства, держави, а відтак і поняття «публічний інтерес», «охоронюваний законом інтерес», «цензура», що дає змогу окреслювати межі прав людини.

Обґрунтовано, що онтологічне розуміння принципу свободи формується внаслідок його зовнішнього закріплення у формі самостійного права на свободу, яке Конституційний Суд України визнає основоположним, невід'ємним, невідчужуваним конституційним правом людини, що охоплює можливості людини обирати свою поведінку, самостійно діяти, визначати пріоритети. Таке право пов'язано із загальнодозвільним принципом, згідно з яким особі дозволено робити все, що не заборонено законом. Сутнісна характе-

ристка права людини на свободу як самостійного права полягає в забезпеченні життєдіяльності людини, вільної від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, що встановлюються Конституцією та законами України.

Доведено, що онтологічне розуміння принципу свободи проявляється також у процесі забезпечення так званих негативних прав – свобод особи, як-от: «свобода й особиста недоторканність», «свобода об'єднань», у тому числі й «свобода профспілок», «свобода мирних зібрань», «свобода пересування», «свобода вільного вибору місця проживання», «свобода світогляду». Аргументовано, що вказані свободи є формою втілення, «буття» досліджуваного принципу, а відтак їх перебування в полі зору конституційного контролю засвідчує реалізацію Конституційним Судом України ідеї свободи.

Ключові слова: верховенство права, принципи права, права і свободи людини, Конституційний Суд України, принцип свободи.

Andryts M. The principle of freedom in the decisions of the constitutional court of Ukraine

The article analyzes the application of the principle of freedom in the constitutional proceedings of Ukraine nowadays. Various aspects of understanding by the Constitutional Court of Ukraine of this principle have been identified, including axiological, anthropological, gnoseological and ontological.

It has been established that the axiological understanding of the principle of freedom arises out of the nature of freedom as a fundamental value of an effective constitutional democracy. It is revealed that the anthropological understanding of the principle of freedom is connected with functional potential of freedom for development of the personality and its socialization.

It was found out that the gnoseological understanding of the principle of freedom is predetermined by the methodological potential of “freedom”, namely its ability: a) to mediate human and civil rights (for example, the right to privacy, the right to information, the right to work, the right to property), b) to determine the relationship between the interests of a person, society, and the state, and, consequently, the notion of “public interest”, “legally protected interest”, “censorship”, which makes it possible to outline the boundaries of human rights.

It has been substantiated that the ontological understanding of the principle of freedom is formed as a result of its external consolidation in the form of an independent right to freedom, which the Constitutional Court of Ukraine recognizes as a fundamental, inalienable and imprescriptible human right, which covers the ability of the individual to choose his or her behavior, to act independently and to set priorities. This right is linked to the general permissive principle according to which a person is allowed to do everything that is not prohibited by law. The essential characteristic of the human right to freedom as an independent right lies in the provision of life-sustaining activity of the individual, free from external interference, with the exception of restrictions established by the Constitution and laws of Ukraine.

It has been proved that the ontological understanding of the principle of freedom is also expressed in the process of ensuring so-called negative rights – the freedoms of a person, for example, “freedom and personal inviolability”, “freedom of association”, including “freedom of trade unions”, “freedom of peaceful assembly”, “freedom of movement”, “free choice of place of residence”, “freedom of world view”. It is argued that these freedoms are a form of embodiment, the “existence” of the principle under consideration, and, therefore, their being under

constitutional control is evidenced by the implementation of the idea of freedom by the Constitutional Court of Ukraine.

Key words: rule of law, legal principles, human rights and freedoms, Constitutional court of Ukraine, principle of freedom.

Література

1. Дигести Юстиніана. Титул V «Про становище людей». Хрестоматія по історії господарства и права зарубешних стран : в 2 т. / отв. ред. Н.А. Крашениникова. Москва : Норма, 2009. Т. 1 : Древний мир и Средние века. 816 с.
2. Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Справа про призначення судом більш м'якого покарання. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/504>.
3. Радбрух Г. Философия права / пер. с нем. Москва : Междунар. отношения, 2004. 240 с.
4. Кальной И.И. Философия права : учебник. Санкт-Петербург : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 259 с.
5. Рішення КСУ від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. Справа про судовий контроль за госпіталізацією недеїездатних осіб до психіатричного закладу. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/2-rp2016.pdf>.
6. Рішення КСУ від 12 липня 2019 року № 5-р(І)/2019. Справа про конституційність пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 року № 955-VIII зі змінами. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5_p1_2019.pdf.
7. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 ; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
9. Рішення КСУ від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012. Справа щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/641>.
10. Рішення КСУ від 22 січня 2020 року № 1-р(І)/2020. Справа про конституційність положень другого речення частини четвертої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України». URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p1_2020.pdf.
11. Рішення КСУ від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004. Справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/503>.
12. Рішення КСУ від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014. Справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-rp/2014.pdf>.
13. Рішення КСУ від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004. Справа про охоронюваний законом інтерес. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/511>.
14. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі щодо конституційності положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2019_2_0.pdf.
15. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. Москва : НОРМА, 2001. 752 с.
16. Раданович Н. Загальнодозвільний тип юридичного регулювання та його забезпечення Конституційним Судом України. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції (6–7 лютого 2020 р.) : у 2 ч. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. Ч. 1. 250 с. С. 19–22. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/chast_1_final.pdf.
17. Рішення КСУ від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. Справа про строки адміністративного затримання. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/630>.
18. Рішення КСУ від 13 червня 2019 року № 4-р/2019. Справа про конституційність положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу Укра-

їни. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_p_2019.pdf.

19. Рішення КСУ від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017. Справа про конституційність положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1-p_2017.pdf.

20. Рішення КСУ від 25 червня 2019 року. Справа про конституційність положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. № 7-р/2019. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7-r_19.pdf.

21. Рішення КСУ від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003. Справа про гарантії депутатської недоторканності. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/479>.

22. Рішення КСУ від 29 червня 2010 № 17-рп/2010. Справа про конституційність абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію». URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/613>.

23. Рішення КСУ від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001. Справа про молодіжні орга-

нізації. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/441>.

24. Рішення КСУ від 29 жовтня 1998 року № 14-рп/1998. Справа про профспілку, що діє на підприємстві. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/393>.

25. Рішення КСУ від 18 жовтня 2000 року № 11-рп/2000. Справа про свободу утворення профспілок. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/418>.

26. Рішення КСУ від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. Справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/427>.

27. Рішення КСУ від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016. Справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/6-рп-2016.pdf>.

28. Рішення КСУ від 20 грудня 2019 року № 12-р/2019. Справа про конституційність положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/12_p_2019.pdf.

